

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВРАЗЛИВИХ ГРУП У КРИЗОВИХ УМОВАХ: ДОСВІД РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ В УКРАЇНІ

PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR VULNERABLE GROUPS IN CRISIS CONDITIONS: EXPERIENCE OF WORKING WITH INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE

Статтю присвячено дослідженню психологічних проблем і форм надання допомоги внутрішньо переміщеним особам (далі – ВПО) під час війни. Особливу увагу зосереджено на переселенцях літнього віку як одній із найбільш уразливих категорій населення. Новизна дослідження полягає в інтеграції практичного досвіду мобільних груп психологів із теоретичними положеннями сучасних міжнародних підходів, що дало змогу сформулювати цілісне бачення та модель ефективної психологічної допомоги ВПО, зокрема особам літнього віку.

Методологічну основу дослідження становлять кілька взаємодоповнювальних підходів, зокрема системний для розгляду внутрішнього переміщення як багаторівневого процесу, що охоплює психологічні, соціальні й інституційні аспекти. Порівняльний підхід дав змогу проаналізувати український досвід роботи з переселенцями з міжнародними гуманітарними практиками, виявивши спільні риси й унікальні відмінності. Інтегративний підхід об'єднав емпіричні результати діяльності мобільних груп із сучасними науковими концепціями та рекомендаціями міжнародних організацій, що сприяло формуванню цілісного бачення ефективної психологічної підтримки.

У результатах роботи розкрито застосування основних методів психологічної допомоги. Кризові інтервенції забезпечували оперативну стабілізацію психоемоційного стану в ситуаціях паніки чи гострого стресу. Психодіагностика допомагала визначити рівень стресу й виокремити групи ризику. Групові заняття з елементами арттерапії й психоедукації сприяли зниженню ізоляції та відновленню соціальних зв'язків. Адаптовані методики, розроблені для осіб літнього віку, спрямовувалися на подолання самотності й підвищення відчуття безпеки. Практика показала, що навіть короткі інтервенції значно знижують тривожність і створюють умови для інтеграції ВПО.

У висновках зазначено, що своєчасне застосування кризових інтервенцій, психодіагностики, групових занять та адаптованих методик у роботі з особами літнього віку істотно знижує рівень тривожності, відновлює відчуття безпеки й створює умови для соціальної інтеграції переселенців. Наукова новизна статті полягає в системному узагальненні українського досвіду та його адаптації до міжнародних гуманітарних стандартів, що дає змогу формувати сучасну людиноцентричну модель психосоціальної допомоги, релевантну як під час війни, так і в післявоєнний період.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, психологічна підтримка, кризові інтервенції, психодіагностика, переселенці літнього віку, соціальна інтеграція, міжнародний гуманітарний досвід.

The article is devoted to the study of psychological problems and forms of support for internally displaced persons (IDPs) during the war, with a focus on elderly IDPs as one of the most vulnerable categories. The research is based on the analysis of contemporary Ukrainian and international studies, as well as the generalization of the activities of mobile psychological teams and volunteer organizations.

Several methodological approaches were applied. The systemic approach was used to consider internal displacement as a multi-level process encompassing psychological, social, and institutional aspects. The comparative approach made it possible to contrast Ukrainian experience in working with IDPs with international humanitarian practices, highlighting both commonalities and unique features. The integrative approach allowed combining empirical results of mobile teams' work with modern scientific concepts and recommendations of international organizations, contributing to the development of a comprehensive vision of effective psychological support.

The article reveals the application of basic methods of psychological assistance. Crisis interventions ensured rapid stabilization of the psycho-emotional state in situations of panic or acute stress. Psychodiagnostics helped to determine the level of stress and identify risk groups. Group sessions with elements of art therapy and psychoeducation contributed to reducing isolation and restoring social ties. Adapted techniques developed for older people were aimed at overcoming loneliness and increasing feelings of security. Practice has shown that even short interventions significantly reduce anxiety and create conditions for the integration of IDPs.

The conclusions indicate that the timely use of crisis interventions, psychodiagnostics, group activities, and adapted methods in working with older adults significantly reduces anxiety, restores a sense of security, and creates conditions for the social integration of displaced persons. The scientific novelty of the article lies in the systematic generalization of Ukrainian experience and its adaptation to international humanitarian standards, which makes it possible to form a modern human-centered model of psychosocial assistance that is relevant both during the war and in the post-war period.

Key words: internally displaced persons, psychological support, crisis interventions, psychodiagnostics, elderly IDPs, social integration, international humanitarian experience.

УДК 159.9:364-78:159.944.4:159.922.8
DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.78.1.21>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Коровіцький Р.О.

фахівець з питань ментального здоров'я
Senior living community
«Friends Home in Kennett»
ORCID ID: 0009-0009-3586-411X

Постановка проблеми та її актуальність. Повномасштабна війна в Україні та спричинене нею масове внутрішнє переміщення населення стали безпрецедентним викликом для національ-

ної системи психологічної підтримки. Переселення супроводжується втратою стабільного середовища, соціальних зв'язків і життєвої визначеності, що формує комплексний спектр кризових станів –

від гострої тривожності до хронічної дезадаптації. Водночас українська практика системної роботи з ВПО в кризових умовах перебуває на етапі становлення, що актуалізує потребу в її науковому узагальненні та критичному аналізі вже напрацьованих підходів.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що проблема психологічної допомоги ВПО виходить за межі індивідуальної підтримки й стосується ширших соціальних процесів – інтеграції переселенців у громади, формування стійкості суспільства та розбудови людиноцентричної моделі допомоги. Особливого значення набуває адаптація міжнародних гуманітарних стандартів до українського контексту, що поєднує національний досвід із глобальними підходами у сфері кризової психології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна психологічна наука дедалі активніше досліджує вплив війни на психічне здоров'я й адаптацію ВПО різних вікових категорій. Проблеми психологічної ізоляції та самотності в умовах війни на прикладі ВПО вивчають О. Романовська й Г. Крутько, пропонуючи основні інструменти, які допоможуть їм самостійно впоратися з відчуттям самотності [1]. Стан системи психіатричної допомоги в Україні під час війни аналізують І. Пінчук і співавтори (І. Pinchuk et al.), наголошуючи на важливості мультидисциплінарного підходу [2].

Психологічний стан молоді в умовах війни розкривають М. Поливіаная та колеги (М. Polyvianaya et al.), які виявили високий рівень тривожних і депресивних симптомів у здобувачів вищої освіти [3]. Проблеми соціальної інтеграції ВПО й бюрократичні перешкоди в громадах досліджують І. Рошик та однопумці (І. Roshchuk et al.) [4]. Питання посттравматичних і моральних травм розкривають Л. Засєкіна (L. Zasiakina), С. Засєкін (S. Zasiakin), В. Куперман (V. Kuperman), які фіксують масовість посттравматичного стресового розладу (далі – ПТСР) у цивільних [5]. Поширеність тривожних розладів у населення України доводять Дж. Ан та колеги (J. An et al.) [6].

У міжнародному контексті Г. Анджум (G. Anjum), М. Азіз (M. Aziz), Х.К. Хамід (H.K. Hamid) розглядають ментальне здоров'я біженців і шукачів притулку, акцентуючи на необхідності психосоціальної підтримки [7]. На рівні психодіагностики К.А. Блевінс і співавтори (C.A. Blevins et al.) [8] пропонують стандартизовану шкалу оцінювання симптомів ПТСР (PCL-5), яка активно застосовується в дослідженнях травматичного досвіду [8]. Наслідки повторного переселення українських жінок аналізують М. Ховлетт (M. Howlett) і Д. Дворніченко (D. Dvornichenko), які наголошують на втраті дому як символу ідентичності й безпеки [9].

Проблему інтеграції психологічних інтервенцій у гуманітарні програми досліджують Дж.Н. Ндлову та колеги (J.N. Ndlovu et al.), доводячи ефективність мультисекторальних моделей підтримки [10]. Психологічну допомогу дітям вивчають Е. Пфайф-

фер (E. Pfeiffer), М. Гарбаде (M. Garbade), К. Заксер (C. Sachser), фіксуючи високу поширеність симптомів ПТСР [11], та І. Редленер зі співавторами (I. Redlener et al.), які обґрунтовують значення ранніх інтервенцій при дитячих травмах війни [12].

Ефективність арттерапевтичних і групових практик у відновленні ресурсів доводять Д. Сегал-Енгельчин і колектив однопумців (D. Segal-Engelchin et al.) [13], тоді як С. Собчак зі співавторами (S. Sobczak et al.) розглядають ПТСР в осіб літнього віку як глобальний виклик для системи охорони здоров'я [14]. Теоретико-практичні основи кризових інтервенцій систематизують К. Штрайдл (C. Streidl) і Й. Ітон-Стул (Y. Eaton-Stull), описуючи основні моделі допомоги в умовах війни та надзвичайних ситуацій [15].

Узагальнення результатів наукових розвідок засвідчує, що ефективна психологічна підтримка ВПО ґрунтується на поєднанні кризових, діагностувальних і групових підходів з урахуванням вікових, гендерних і соціокультурних особливостей. Особливої уваги потребують програми для переселенців літнього віку, спрямовані на подолання самотності, ізоляції та відновлення відчуття безпеки, що визначає подальші напрями розвитку психологічної й соціальної допомоги в Україні.

Мета статті – обґрунтувати психологічні засади й практичні підходи до надання підтримки ВПО в кризових умовах, узагальнити досвід роботи мобільних психологічних груп і благодійних організацій, а також визначити особливості психодіагностики, кризових інтервенцій і групових форм допомоги, зокрема в роботі з переселенцями літнього віку як однієї з найуразливіших категорій.

Завдання статті:

1) проаналізувати психологічні проблеми ВПО в умовах війни, приділяючи особливу увагу переселенцям літнього віку як одній із найуразливіших категорій;

2) узагальнити практичний досвід мобільних психологічних груп і волонтерських організацій щодо застосування кризових інтервенцій, психодіагностики, групових та адаптованих методик допомоги;

3) визначити стратегічне значення інтеграції українських розробок із міжнародними стандартами для забезпечення якісної сучасної людиноцентричної психологічної допомоги протягом воєнного й післявоєнного періодів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внутрішнє переміщення громадян в Україні, спричинене збройною агресією, стало одним із наймасштабніших соціально-психологічних викликів сучасності. Сотні тисяч людей були змушені залишити свої домівки, опинившись у стані невизначеності, утрат і вимушеної адаптації до нових умов. Цей процес супроводжується глибокими психологічними потрясіннями й істотними матеріальними труднощами. Психологічні наслідки проявляються в підвищеній тривожності, депресивних станах, порушеннях сну та зростанні випадків ПТСР.

Найуразливішою категорією виявилися переселенці літнього віку, які часто несуть подвійний тягар: фізичні обмеження та психологічні втрати. Для них переміщення означає втрату звичного середовища, соціальних контактів і відчуття безпеки, що підсилює самотність і безпорадність. Водночас саме ця група виявляє надзвичайно високий запит на підтримку, як індивідуальну, так і групову.

Досвід мобільних психологічних груп, що працювали в місцях компактного проживання переселенців у перші роки війни, засвідчив, що своєчасне втручання у формі кризових інтервенцій стабілізує емоційний стан, знижує рівень паніки й відновлює базове відчуття безпеки. Важливу роль відіграє психодіагностика, оскільки вона дає змогу визначити рівень психологічного виснаження та потребу в подальшій підтримці, а також групові заняття, спрямовані на створення атмосфери взаємної підтримки й відновлення соціальних зв'язків.

Водночас варто зазначити, що характер психологічних реакцій і потреб у підтримці визначається переважно віком постраждалих. Кожна вікова категорія по-різному переживає втрату, невизначеність і процес адаптації: діти частіше демонструють регресивну поведінку й страхи, підлітки – підвищену тривожність і протестні реакції, молодь – депресивні прояви й безсоння, дорослі – хронічний стрес і вигорання, а люди літнього віку схильні до ізоляції та поглиблення соматичних розладів. Така диференціація вимагає використання різних підходів у психологічній допомозі.

Узагальнені особливості реагування різних вікових груп у кризових умовах подано в таблиці 1.

Представлені в таблиці дані свідчать, що війна по-різному позначається на психологічному стані людей залежно від їхнього віку: в одних домінують прояви емоційної нестабільності, в інших – від-

чуття соціальної дезадаптації чи поглиблення соматичних проблем. Водночас найбільш вразливими виявляються діти та переселенці літнього віку, для яких загроза втрати базового відчуття безпеки й соціальної підтримки є критичною. Ці категорії потребують системної, комплексної допомоги, що враховує як психологічний, так і соціальний вимір їхнього життя.

Окремої уваги потребує категорія осіб похилого віку, адже саме вони виявляються одними з найбільш соціально вразливих у кризових обставинах. Дослідження підтверджують, що пенсіонери опиняються перед низкою взаємопов'язаних проблем: соціальною ізоляцією, утратою звичних умов життя й обмеженням можливостей активної участі в громадському середовищі. Ці чинники посилюють відчуття самотності, спричиняють психологічне виснаження та підвищують залежність від сторонньої допомоги, зокрема членів сім'ї чи соціальних служб [6, с. 155–156].

Отже, умови війни лише посилюють окреслені виклики: утрата домівки, соціального оточення й звичного побуту посилює ризик ізоляції переселенців літнього віку, які часто мають обмежені ресурси для самостійної адаптації. Це визначає їх як одну з основних груп, що потребує цілеспрямованої психологічної підтримки та розбудови програм соціального супроводу.

Загострення проблем соціальної ізоляції й утрати звичного способу життя серед людей похилого віку демонструє, що війна не лише уражає матеріальний вимір існування переселенців, а й глибоко зачіпає їхню психіку. Водночас ці виклики не є характерними лише для осіб літнього віку: ВПО різних вікових категорій переживають широкий спектр психологічних труднощів, зумовлених травматичним досвідом війни, утрат і невизначеності [5].

Таблиця 1

Психологічні прояви та потреби різних вікових категорій в умовах війни в Україні

Вікова категорія	Типові психологічні реакції	Основні потреби	Оптимальні напрями підтримки
Діти (6–12 років)	Страхи, нічні кошмари, регресивна поведінка, підвищена залежність від дорослих	Відчуття безпеки, стабільна рутина, підтримка батьків	Ігрові та творчі заняття, залучення родини, арттерапія
Підлітки (13–17 років)	Тривожність, дратівливість, зниження успішності, протестні реакції	Підтримка однолітків, потреба в спілкуванні й визнанні	Групові дискусії, освітні заходи з психогігієни, розвиток комунікації
Молодь/студенти (18–25 років)	Депресивні настрої, безсоння, надмірне занурення в соцмережі, емоційна нестабільність	Доступ до освіти, соціальна інтеграція, індивідуальний супровід	Консультації онлайн, короткі кризові інтервенції, взаємопідтримка серед однолітків
Дорослі (26–59 років)	Хронічний стрес, втома, відчуття втрати стабільності й роботи, відповідальність за сім'ю	Працевлаштування, економічна та соціальна безпека, психологічна підтримка	Індивідуальні консультації, програми підтримки зайнятості, освітні тренінги
Літні люди (60+)	Самотність, депресивні прояви, посилення соматичних скарг, зниження життєвої активності	Соціальні контакти, базове відчуття захищеності, доступ до медичної допомоги	Групи взаємопідтримки, мобільні консультації, залучення соціальних служб

Джерело: узагальнено автором за матеріалами досліджень [1; 3; 7; 8; 10].

У контексті війни найбільш руйнівним наслідком для ВПО виявляються не лише соціально-побутові втрати, а й глибокі психотравматичні переживання. Дослідження сучасних українських науковців засвідчують значну поширеність ПТСР серед цивільного населення: майже 75% опитаних демонструють рівень симптоматики, що перевищує клінічні діагностичні пороги. ПТСР у цій категорії проявляється у формі нав'язливих спогадів, повторних сновидінь, уникання нагадувань про травматичні події, хронічної тривоги й небезпеки. Особливо високий рівень симптомів спостерігається в жінок, осіб похилого віку й тих, хто безпосередньо пережив окупацію чи вимушене переселення. Утрата домівки та звичного соціального середовища посилює відчуття безсилля й дезадаптації, що робить ПТСР однією з основних психологічних проблем ВПО [5]. Для багатьох дім стає символом безпеки й ідентичності, який вони змушені залишати й заново вибудовувати. Особливо в разі повторного переміщення жінки зазначали посилене відчуття відчуження та «безпритульності», адже втрачали не тільки простір, а й спільноту, що формувала їхнє відчуття належності [8, с. 3853–3855].

Проблеми дезадаптації й соціальної інтеграції в нове середовище набувають особливого значення в контексті внутрішнього переміщення. Дослідження свідчать, що, хоча економічна й культурна інтеграція переселенців в українських громадах демонструє відносно високі показники, найбільші труднощі виникають у сферах соціально-психологічної й громадсько-політичної участі. Зокрема, низький рівень інтеграції в процеси ухвалення рішень, формування місцевої політики та суспільних ініціатив зумовлює відчуття відчуження й маргіналізації серед ВПО. Водночас поширеними залишаються й бюрократичні перешкоди, які обмежують задоволення базових потреб, що лише посилює кризові переживання та знижує потенціал для успішної адаптації [9, с. 732–733].

Отже, психологічні проблеми ВПО проявляються як на індивідуальному рівні (посттравматичні розлади, відчуття втрати й екзистенційної невизначеності), так і на соціальному (дезадаптація та труднощі інтеграції в нові громади). Їхня взаємопов'язаність підсилює психологічну вразливість переселенців і визначає потребу в комплексних підходах до надання психологічної й соціальної допомоги.

Практика роботи з ВПО під час війни засвідчила, що одним із найдієвіших механізмів надання допомоги стали мобільні групи психологів. Досвід роботи автора статті в складі такої групи у 2022–2023 рр. дав змогу узагальнити основні завдання й ефективні підходи у взаємодії з переселенцями. До пріоритетних завдань належать оперативне реагування на кризові ситуації, стабілізація емоційного стану, проведення первинної психодіагностики та виявлення осіб, які потребують

тривалішої терапії. Найчастіше допомогу отримували жінки, особи літнього віку й сім'ї з дітьми, які найгостріше переживали втрату домівки, близьких і звичного відчуття безпеки.

Важливу роль у реалізації цієї діяльності відігравала співпраця з українськими й міжнародними фондами, а також волонтерськими організаціями. Вони забезпечували ресурсну й організаційну підтримку, сприяли проведенню групових занять, консультацій і виїздів у віддалені населені пункти. Волонтери допомагали налагодити контакт із громадами та координували інформаційну підтримку, тоді як міжнародні фонди надавали методичні рекомендації й матеріали, що давало змогу інтегрувати сучасні гуманітарні практики в процес психологічної допомоги.

У практичній роботі особливо ефективними виявилися різні форми кризових інтервенцій. «Стабілізаційні сесії» сприяли зниженню рівня тривоги та панічних реакцій завдяки технікам дихання, заземлення й тілесного усвідомлення. Групові заняття з елементами арттерапії та психоедукації сприяли формуванню атмосфери довіри й взаємної підтримки, допомагаючи переселенцям відновити відчуття спільності. Індивідуальні консультації були зосереджені на опрацюванні гострих переживань, пов'язаних із утратою близьких чи житла, а також на зменшенні інтенсивності травматичних спогадів. Практика показала, що навіть короткі інтервенції забезпечували відчутний результат: знижували емоційне напруження, відновлювали базове відчуття безпеки й створювали основу для подальшої соціальної інтеграції переселенців у нове середовище.

Отже, досвід роботи мобільних груп у партнерстві з фондами й волонтерськими організаціями підтвердив ефективність комплексного підходу до психологічної підтримки ВПО. Поєднання індивідуальних і групових форм допомоги забезпечувало не лише стабілізацію психоемоційного стану переселенців, а й формування передумов для їхньої подальшої соціальної адаптації та інтеграції в нове середовище.

Практичний досвід роботи мобільних груп із ВПО дав змогу виокремити основні методи психологічної підтримки, які виявилися найефективнішими в умовах війни. Розглянемо їх у більш систематизованому вигляді з урахуванням сучасних наукових підходів (таблиця 2).

Методи психологічної підтримки, напрацьовані в Україні, набувають особливого значення порівняно з міжнародними практиками. Аналіз програм ООН, Міжнародного комітету Червоного Хреста й інших гуманітарних структур показує, що основні напрями допомоги – кризові інтервенції, психоедукація, групові форми роботи та сприяння інтеграції постраждалих у громаду – загалом відповідають українським підходам. Вітчизняна модель, сформована безпосередньо в умовах війни, зосереджується на діяльності мобільних груп психологів і партнерстві з волонтерськими організаціями, що

Основні методи психологічної допомоги ВПО в умовах війни

Метод	Основна характеристика	Форми реалізації
Кризові інтервенції (екстрена стабілізація)	Швидке реагування на гострі психоемоційні стани, застосування технік заземлення, дихальних вправ, стабілізації уваги	«Стабілізаційні сесії» для зниження тривожності й панічних реакцій серед ВПО
Психодіагностика для виявлення рівня стресу та ризиків	Застосування скринінгових опитувальників і діагностичних методик для оцінки рівня стресу й виявлення осіб у групі ризику	Первинна оцінка переселенців під час виїздів мобільних груп
Групові заняття та їх роль у формуванні підтримувального середовища	Колективні форми роботи (арттерапія, психоедукація, дискусії), які знижують відчуття ізоляції та відновлюють соціальні зв'язки	Групові арттерапевтичні сесії в місцях компактного проживання переселенців
Специфіка роботи з переселенцями літнього віку (адаптовані методики)	Зосередження на зменшенні соціальної ізоляції, підтримці базового відчуття безпеки, урахуванні фізичних обмежень	Мобільні консультації та групи взаємопідтримки для переселенців літнього віку

Джерело: створено автором.

забезпечує оперативне охоплення найуразливіших категорій переселенців [7]. Така практика становить адаптацію міжнародних принципів до національного контексту, що підвищує результативність психосоціальної підтримки в умовах воєнної кризи.

Розгляд процесу адаптації міжнародних стандартів актуалізує ширшу проблему – необхідність поєднання гуманітарних підходів із державною системою психологічної допомоги. Результати досліджень засвідчують, що узгодженість українських практик із рекомендаціями ВООЗ, UNHCR і Міжнародного комітету Червоного Хреста не лише забезпечує ефективне реагування на кризові ситуації, а й сприяє формуванню сталих механізмів підтримки. Синхронізація методик кризових інтервенцій, психоедукації та моніторингу психічного здоров'я формує основу для створення сучасної людиноцентричної системи допомоги, спроможної функціонувати й після завершення війни [10].

Отже, ефективна інтеграція гуманітарних підходів потребує не лише нормативної уніфікації, а й реформування інституційної інфраструктури. На тлі значного зростання кількості госпіталізацій, спричинених воєнною травмою, і критичного скорочення кадрового складу (лікарів, соціальних працівників, молодшого персоналу) особливого значення набуває розвиток мобільних мультидисциплінарних команд. Посилення ролі громадських служб і налагодження ефективного зв'язку між госпітальним і позагоспітальним рівнями допомоги є визначальним. Такий комплексний підхід дає змогу не лише долати наслідки травм, а й формувати сталі механізми психосоціальної підтримки, критично важливі для післявоєнної відбудови суспільства.

Висновки. Ефективна психологічна підтримка ВПО має ґрунтуватися на міждисциплінарному підході й тісній взаємодії державних, громадських і міжнародних структур. Важливим є не лише реагування на гострі стани, а й розроблення довготривалих програм соціально-психологічної інтеграції.

На особливу увагу заслуговує робота з особами літнього віку, для яких війна й переселення поєднують утрату соціального середовища з обмеженими ресурсами адаптації. Їхня психологічна вразливість зумовлена комплексом чинників – від фізичних обмежень і втрати звичного соціального середовища до підвищеного ризику ізоляції та самотності.

Узагальнення діяльності мобільних груп психологів і волонтерських організацій доводить ефективність кризових інтервенцій, психодіагностики й групових форм роботи, які знижують рівень тривожності, сприяють відновленню відчуття безпеки та формують ресурси соціальної інтеграції. Адаптовані методики для осіб похилого віку сприяють відновленню соціальних контактів і зменшенню відчуття самотності, що підсилює їхню життєстійкість у кризових обставинах.

Порівняння українського досвіду з міжнародними гуманітарними практиками підтвердило його відповідність сучасним світовим стандартам, водночас виокремивши унікальні риси: мобільність психологічних команд, тісну співпрацю з громадськими ініціативами й волонтерським сектором. Синтез національних напрацювань і глобальних підходів формує основу для сучасної людиноцентричної системи психосоціальної допомоги, релевантної як у воєнний, так і в післявоєнний період.

Подальші дослідження варто спрямовувати на розроблення довгострокових стратегій психологічного супроводу ВПО, визначення результативності різних форматів допомоги в динаміці, а також на вивчення потенціалу цифрових інструментів, здатних розширити доступ до підтримки у віддалених громадах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Романовська О., Крутько Г. Проблема психологічної ізоляції та самотності в умовах війни. *Теорія і практика управління соціальними системами. Серія «Психолого-педагогічні аспекти розвитку системи*

вищої освіти та її змісту». 2024. № 2. С. 86–107. DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2024.2.08>.

2. Pinchuk I., Yachnik Y., Goto R., Skokauskas N. Mental health services during the war in Ukraine: 2-years follow up study. *International Journal of Mental Health Systems*. 2025. Vol. 19. Article 11. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13033-025-00667-9>.

3. Polyvianaia M., Yachnik Y., Fegert J.M., Sitar-ski E., Stepanova N., Pinchuk I. Mental health of university students twenty months after the beginning of the full-scale Russian-Ukrainian war. *BMC Psychiatry*. 2025. Vol. 25. Article 236. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12888-025-06654-1>.

4. Roshchuk I., Bilan Y., Krol V., Mishchuk H. Social integration of internally displaced persons in Ukraine: Problems and challenges for governing local communities. *Problems and Perspectives in Management*. 2024. Vol. 22, № 1. P. 728–740. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.22\(1\).2024.57](https://doi.org/10.21511/ppm.22(1).2024.57).

5. Zasiakina L., Zasiakin S., Kuperman V. Post-traumatic stress disorder and moral injury among Ukrainian civilians during the ongoing war. *Journal of Community Health*. 2023. Vol. 48. P. 784–792. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10900-023-01225-5>.

6. An J., Wang T., Chen B., Oleksiyenko A., Lin C. Mental health of residents of Ukraine exposed to the Russia-Ukraine conflict. *JAMA Network Open*. 2025. Vol. 8, № 2. Article e2459318. DOI: <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2024.59318>.

7. Anjum G., Aziz M., Hamid H.K. Life and mental health in limbo of the Ukraine war: How can helpers assist civilians, asylum seekers and refugees affected by the war? *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14. Article e1129299. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1129299>.

8. Blevins C.A., Weathers F.W., Davis M.T., Witte T.K., Domino J.L. The Posttraumatic Stress Disorder Checklist for DSM-5 (PCL-5): Development and Initial Psychometric Evaluation. *Journal of Traumatic Stress*. 2015. Vol. 28, № 6. P. 489–498. DOI: [10.1002/jts.22059](https://doi.org/10.1002/jts.22059).

9. Howlett M., Dvornichenko D. Losing and finding home twice: Ukrainian women's experiences of secondary internal displacement. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2025. Vol. 51, № 15. P. 3846–3865. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2025.2499712>.

10. Ndlovu J.N., Lind J., Barrera Patlán A., Upadhaya N., Leku M.R., Akellot J., Skovdal M., Augustinavicius J.L., Tol W.A. Integration of psychological interventions in multi-sectoral humanitarian programmes: a systematic review. *BMC Health Services Research*. 2024. Vol. 24. Article 1528. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12913-024-11704-7>.

11. Pfeiffer E., Garbade M., Sachser C. Traumatic events and posttraumatic stress symptoms in a treatment-seeking sample of Ukrainian children during the war. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. 2024. Vol. 18. Article 25. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13034-024-00715-1>.

12. Redlener I., Dudashvili K., Viontsek O., Grant R., Roca E. Intervention for psychological trauma in children impacted by war in Ukraine. *JAMA Network Open*. 2025. Vol. 8, № 3. Article e253057. DOI: <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2025.3057>.

13. Segal-Engelchin D., Achdut N., Huss E., Sarid O. CB-Art Interventions Implemented with Mental Health Professionals Working in a Shared War Reality: Transforming Negative Images and Enhancing Coping Resources. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020. Vol. 17, № 7. Article 2287. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph17072287>.

14. Post-traumatic stress disorder in older adults: a global collaboration on setting the future research agenda / S. Sobczak et al. *The Lancet Healthy Longevity*. 2025. Vol. 6, № 6. Article 100720. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lanhl.2025.100720>.

15. Streidl C., Eaton-Stull Y. Effective crisis intervention: knowledge, skills, and models. *Crisis Intervention Handbook: Assessment, Treatment, and Research*. Oxford University Press, 2025. P. 631–646. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780197687833.003.0020>.

Стаття надійшла у редакцію: 11.10.2025

Стаття прийнята: 24.10.2025

Опубліковано: 08.12.2025